

Een „vrouwenhuysgen“

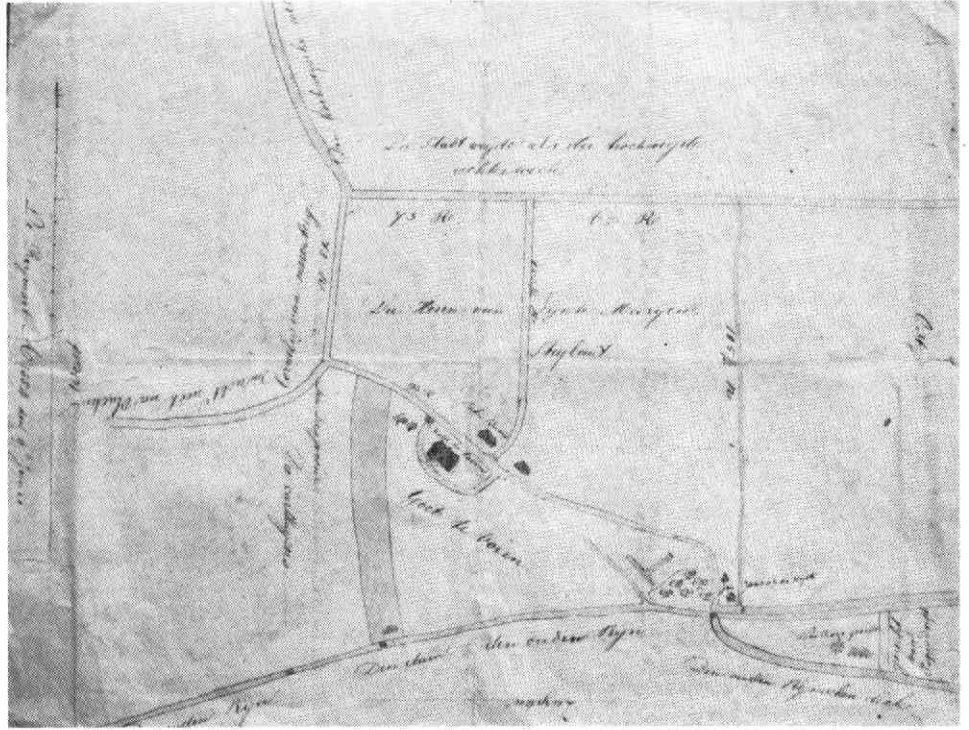
door

Dr D. W. Gravendeel

In het verleden is langdurig proces gevoerd tussen de Heren van Voorn en hun noordelijke bureu, de Heren van het Kapittel van St Marie te Utrecht. De laatsten waren namelijk de eigenaren van het Strijland en de ruzie ging over de eigendom van de zogenaamde Voornse Steeg, een weggetje op de grens van hun beider bezittingen; het stond later bekend als houtwal of Kromme Laan. Het is als weg niet meer te herkennen, maar te localiseren is het wél. Wie de moeite neemt vanaf de Driesprong (hoek burgemeester Verderlaan — Groenedijk) de Hoge Weide op te gaan en dan direct rechtsaf het sportpark Strijland in te wandelen, ziet aan zijn rechterhand een sloot die een trieste rest is van de Oude Rijn. Aan de overkant van die sloot, en deze in zijn gehele lengte volgend, ligt een strook grond, begroeid met bomen en struikgewas; dáár liep de Voornse Steeg. De weg liep vroeger over wat eens, evenals de Groenedijk, de Rijndijk moet zijn geweest. Turend door het lover is hier en daar aan de andere zijde van de strook eveneens een sloot te zien; die is een onderdeel van de gracht en vijverpartijen van het oude kasteel Voorn. Dit overigens ter inleiding want ik wil het over iets geheel anders hebben.

Oculaire inspectie

Toen bovengenoemd proces lang genoeg had gesleept, benoemde het Hof van Utrecht op 30 april 1554 een commissaris (wij zouden nu spreken van een rechter-commissaris), die ter plaatse de situatie in ogenschouw moest nemen. Deze commissaris, Frans van Nyenroede, heeft zich op 27 augustus 1554, ten

Copie (ca 1900) van de „chaerte van de situatie van Strylant“ in 1554 gemaakt door „meyster Evert van Schayck“. Te zien is hoe de „achterweg“ naar links uitloopt op „Den hochweijische wech“ en hoe de opgemeten maat (75 R) ernaast is genoteerd.
Huisarchief Voorn.

verzoeke van Adriaen van Zuydoert, Heer van Voorn, verselscapt met Medenblick, synen advocaet, ende Focx, synen procureur, getransporteert vuyt Vuytrecht tot op 't goet in questie, Strylant genoempt. Men vondt daar die gedeputeerden van 't Capittel van Sunte Maryen, daertoe geëntimeert (= aangezegd) synde, the weeten Brunt, Ther Spill, Colpert ende Amersfoert, verselscapt met Moerendael, hoeren advocaet, ende Amerongen, hoeren procureur.

Commissaris van Nyenroede had tevoren meyster Evert van Schayck beëdigd en hem een chaerte van de situatie van Strylant laten maken, met daarop aangetekend de door hem opgemeten afstanden.

Partijen kwamen overeen die kaart gezamenlijk the doen hermeeten en het gezelschap begaf zich daartoe voor 't vrouwenhuysgen, staende opten driesprunck van den Hoochweysschen weech opt westeynt van 't Strylant.

De Achterwegch, alsoe die zelve halff aen 't Strylant ende halff behoert aen de Hoochweyde gemeten te worden was het eerst aan de beurt, diewelcke metinge be-

gonst is in presentie van den voersz. gecommiteerden, van 't voerscreven vrouwenhuysgen off, alwaer den halven Achterwegch voerscreven oostwerts op gemeten is tot het heck toe, die ick commissaris in 't hermeeten daer noch staende bevonden hebbe. Lang vyff ende tseventich roeden.

Dat hek stond aan het eind van de weg die dwars door het Strijland liep en gaf de bruycker van 't Strylant toegang tot de Achterweg.

De Heere Wegh

De rest van het proces verbaal van hermeting is op dit moment voor ons niet van belang. De plaats waar het „vrouwenhuysgen“ gestaan heeft, is exact te bepalen: recht tegenover de plaats waar de Achterweg op de Hogeweide uitkomt. Dat de benoeming van die „Achterweg“ nog wel eens tot misverstanden aanleiding geeft, bewijst een brief van H. W. J. Rijker met betrekking tot mijn artikel „Het grondbezit van de Heren van Voorn“ in ons blad van december 1985, blz. 365, waarin ik de Groenedijk noem als noordelijke begrenzing van het Strijland en de

adnoract ende Ambonijch soch promt Ende
 zobbich Symptich my Commissaris in hoerlyder
 presentie veldt door voronbbich zynsoch staende
 opth Snesprinch vaudich hoors bich stich wels
 opt wbesticht want stinlant Ende zobbich

off Dne sy Dade toe comitteldich / Die wdelthe
 mitinge begonst is in presentie vaudich boest
 gecomitteldich want voerscrinch voronbbich zynsoch
 off / Alsdat die zalig arstic boest voerscrinch

De passages uit het „proces verbaal in loco gehouden”, waarin sprake is van 't „vrouwenhuysgen”.

Boven: „... ende hebben d'impetranten my commissaris in hoerlyder presentie geleyt voor 't vrouwenhuysgen staende op ten driesprunck van den hoogweysschenweech op 't westeynt van 't strylant”.

Onder: „... die welcke metinge begonst is in presentie van den voersz. gecommiteerden van 't voerscreven vrouwenhuysgen off”.

Huisarchief Voorn.

Guldenhoeve. Hij schreef: *Het grensde niet aan de Groenedijk, maar dat stuk van Utrecht heette Herenweg van Hoge Weide tot aan het kanaal.* Onze attente lezer heeft gelijk, zoals het hierbij afgedrukte fragment van de kaart van Specht ook aantoonst, maar de Groenedijk werd toch echt als noordelijke begrenzing genoemd in de oude acten, terwijl de betreffende weg ook met die naam staat aangegeven op de topografische kaart van 1879 (afgedrukt bij het genoemde artikel).

Die Heereweg, die later tot „Achterweg” en zelfs „modderdijk” verviel, was oudtijds vermoedelijk dé verbindingsweg van de stad met het gebied van Vleuten en De Meern; met oudtijds bedoel ik dan de tijd dat de Oude Rijn nog niet verland was en de Leidse Vaart tussen de stad en Oog-in-al (1665), de Oude Rijn langs de tegenwoordige Biltonkade (1545) en de Vleutense Vaart (?) nog niet gegraven waren. Drs M. N. Acket („Een merkwaardige kaart van Utrecht en omgeving” in jaarboekje van „Oud-Utrecht” 1931) zag er tevens de noordelijke Rijndijk in.

Het „vrouwenhuysgen”

Wat kan daarmee bedoeld zijn?

Van Dale geeft als betekenis van

huisje: kap of afdak boven iets, in het bijzonder ter bescherming van een heiligenbeeld aan de weg, ook een nis of van voren geopend gebouwtje daarvoor: een huisje van Onze-Lieve-Vrouw.

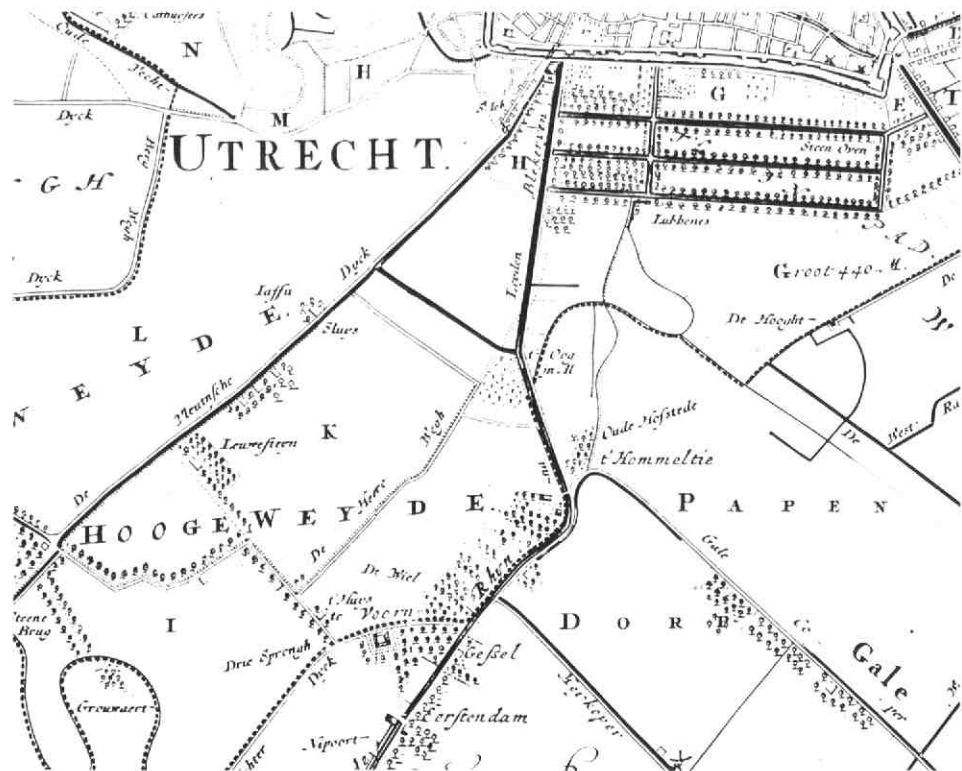
Daarmee is het raadsel meteen opgelost: er stond een kapelletje!

In de tijd dat het „proces verbaal in loco” (verslag ter plaatse) werd opgemaakt was het hele land nog katholiek en er zullen zeker vele kruisbeelden en kapellen langs de wegen hebben gestaan, met name op kruispunten en op plekken waar men bij „het vervolgen zijns weegs” toch wel enige steun van boven goed dacht te kunnen gebruiken.

Zo zal de stedeling niet immer onbezorgd de veilige ommuring en bescherming van zijn stad hebben verlaten om zich op het platteland te begeven, waar hij — zeker in ongewisse tijden — de kans liep „uitgeschud” te worden.

De buitenman op zijn beurt, opgevoed in het geloof van de „verderfelikheden van de grote stad”, achtte een tocht derwaarts maar al te vaak een gevaarlijke onderneming.

Maar laten we bovenal bedenken dat „het geloof” destijds, veel meer dan thans, een met het dagelijks doen en laten verweven aangelegenheid was en dat er dus een ruime behoefte bestond aan plaatsen waar men z'n weesgegrootje kon „inleveren”.

Fragment van de „Caerte van de vrijheid der stadt Utrecht” van Caspar Specht (Utrecht 1696), opnieuw uitgegeven door Joachim Ottens (Amsterdam tussen 1696 en 1719). Het verloop van de Heere Weg is duidelijk te zien tot even voorbij 't Oog in Al; toen de Leidse Vaart gegraven werd (1665) is het oorspronkelijke verdere verloop verloren gegaan.

Prentenverzameling Gemeentelijke Archiefdienst Utrecht. T. A. Ab 82.

Een recente foto van de bedoelde driesprong Herenweg - Hogeweidseweg. De blikrichting is oost - west. Nu heet alles daar Hogeweide. De wegen (beduidend) smaller, geen asfalt wegdek maar klei, zand of grind, geen hoogspanningsmast op de achtergrond, wellicht wat meer begroeiing van de bermen, en op de plaats van de lichtmast het „vrouwenhuysgen“. Zó moet het zijn geweest in 1554. Het kapelletje behoeft geen stenen gebouwtje geweest te zijn; het was misschien niet meer dan een houten paal met een afdakje, waaronder een Mariabeeldje.
Foto K. B. Nanning.

Mariakapel rechts van de weg van De Meern naar Montfoort, even vóór de brug over de IJssel. Deze kapel werd in de jaren twintig, onder leiding van kapelaan van de Tempel, door de katholieke jeugdverenigingen gebouwd en, na een periode van verwaarlozing, in de zomer van 1974 in oude glorie hersteld door A. B. J. Sterk te De Meern, van wie ook deze foto afkomstig is.
Op de foto A. B. J. Sterk met o.a. zijn zoons Jan en Marc.